

FILOZOFSKA BAŠTINA HRVATSKIH PODUNAVSKIH PISACA XVIII STOLJEĆA

Ante Sekulić

Veoma plodna i bogata djelatnost hrvatskih podunavskih pisaca u 18. stoljeću¹ nije značajna samo za naše jezikoslovlje,² književnost³ i druge znanosti,⁴ nego u mnoštvu napisanih i objavljenih djela ima također onih koje treba uključiti u opće proučavanje hrvatske filozofske baštine. U ovoj se raspravi međutim ne želi proučiti sadržaj filozofskih djela što su ih napisali naši učenici pisci iz onih krajeva, jer je ipak potrebno najprije utvrditi, koji pisci i koja djela moraju biti uključeni u suvremeno proučavanje i prosudbu. U želji da se to učini u ovom radu trebalo je najprije omeđiti područje o kojemu je riječ i istaći načela izbora pisaca i njihovih djela. Zatim, trebalo je upozoriti na literaturu pa nakon općeg pregleda živo-

¹ Usp. Franjo Emanuel Hoško, *Prosvjetno i kulturno djelovanje bosanskih i hrvatskih franjevacâ tijekom 18. stoljeća u Budîmu*, »Nova et vetera« XXVIII, Sarajevo 1977, svez. 1—2, 113—179.

² Usp. Jelica Golić, *Počeci bunjevačke književnosti*, »Republika« XII, 1956, br. 5, 28; Julije Šoltić, *Lovro Bračuljević (1685—1737) — prvi začetnik našeg fonetskog pravopisa (1730. g.)*, »Kolo«, V, 1967, br. 6, 588; L. Hadrovics, *Pokušaj reforme latiničkog pravopisa 1785. godine*, »Anali Filozofskog fakulteta«, Beograd 1966, svez. 5, 267—272; Ante Sekulić, *Tri priloga hrvatskoj kulturnoj povijesti*, »Kačić« II, 1969, 76 i sl.

³ Usp. Matija Evetović, *Hrvatski pisci iz Bajskog trokuta*, »Subotička Danica« 1946, 38—45; Geza Kikić, *Antologija poezije bunjevačkih Hrvata*, Matica hrvatska, Zagreb 1971; Isti, *Antologija proze bunjevačkih Hrvata*, Matica hrvatska, Zagreb 1971; Ivan Kujundžić, *Bunjevačko-šokačka bibliografija*, »Rad« JAZU 355, Zagreb 1969, 667—769; Ante Sekulić, *Književnost bačkih Hrvata*, »Kritika«, Zagreb 1970.

⁴ Primjerice: pravnička djela Adama Adalberta *Barića* (na prijelazu iz 18. u 19. st.; Ambrozija *Šarčevića* (druga pol. 19. st.; Lajče *Budanovića* (*Codex Bačiensis*, 1937) i dr.; — glazbene rasprave Albe *Vidakovića*, Josipa *Andrića*, Pavla *Bačića* i dr.; — liječničke rasprave dr. Vinka *Perčića* i dr.

topisnih podataka o piscima utvrditi djela koja čine filozofsku baštinu. Takav raspored građe nametnuo je zaključak o potrebi proučavanja i istraživanja sadržaja knjiga i rukopisa koje su naši ljudi ostavili svome narodu kao opće zajedničko dobro.

PODRUČJE I NAČELA IZBORA

Činjenica da su pisci filozofskih djela o kojima se malo znađe topički vezani za područje hrvatske dijaspore u južnoj Ugarskoj traži utvrđivanje međa Podunavlja. No, zemljopisci utvrđuju granice toga područja a u skupinu podunavskih hrvatskih pisaca 18. st. uključujemo sve one koji su na širokim prostorima između Dunava i Tise, uključujući i Budim,⁵ djelovali među hrvatskim pukom u naseljima, selima i gradovima. Poglavitito u gradovima Aradu, Baču, Baji, Budimu, Kaloči, Mohaču, Novom Sadu, Petrovaradinu, Radni, Somboru, Subotici i Temišvaru. Reklo bi se dakle: u Prekodunavlju. Ali djelovali su također u Iloku, Šarengradu, Vukovaru. Poneki pisac rođen je izvan spomenutog područja a živio je i radio u Podunavlju. S obje strane velike rijeke, poglavito na bačkim ravninama bila su visoka učilišta, odgojni i obrazovni zavodi (novicijati, profesoriji, srednja, filozofska i bogoslovska učilišta)⁶ u kojima su predavači i odgojitelji, znanstveni radnici bili daroviti i učeni ljudi koji nisu zaboravljali pripadnost svome narodu i — osim na hrvatskom (ilirskom, dalmatinskom, slovinškom, bosanskom) i latinskom jeziku — jedva su koju knjigu napisali njemački, ali ni jedan pripadnik redodržave⁷ Bosne Srebrene ili Kapistranske nije napisao djelo na mađarskom jeziku.⁸ Prema tome, njihov rad i stvaralaštvo »je po svom nadahnuću, htijenju i tekovinama općehrvatsko ili barem sjevernohrvatsko«. ⁹ Govorimo li o baštini podunavskih naših pisaca, onda samo ističemo mjesto rođenja ili (još češće) djelovanja.¹⁰

⁵ Usp. *Bilj. 1* — Rasprava F. E. Hoška o kojoj je riječ spominje se ovdje skraćenicom: Hoško, *Budimski krug*.

⁶ P. D. Bertinato, *De religiosa iuventutis institutione in Ordine Fratrum Minorum*, Romae 1954; Ante Sekulić, *Drevni Bač*, Split 1978, 59—63.

⁷ Budući da je Bosna Srebrna imala samostane u više država i zemljopisno bila područje od Jadranskog do Crnog mora, od Budima do Skadra čini mi se uputnim i razložitim upotrebljavati dobru hrvatsku riječ redodržava.

⁸ Ante Sekulić, *Šimun Mecić, graditelj i čuvar jezika hrvatskog*, »Croatia christ. periodica«, 1978, br. 1, 31—45; Isti, *Drevni Bač*, str. 74.

⁹ Hoško, *Budimski krug*, 179.

¹⁰ Nisu svi pisci filozofskih djela rođeni u podunavskim mjestima, ali životom, radom pripadaju onom području. Ondje su im nastala djela, ondje su im knjige i rukopisi.

Načela izbora pisaca i djela uvjetovale su povijesne činjenice i društveni odnošaji. Može se naime govoriti o hrvatskom žiteljstvu i kulturnim poslenicima u Podunavlju i prije 18. stoljeća,¹¹ jer je ondje bilo već u 15. st. hrvatskog puka.¹² Broj se hrvatskog žiteljstva povećao u 16. st. seobom iz Bosne,¹³ a najveća seoba dogodila se u 17. st. u vrijeme Bečkog rata (1683—1699).¹⁴ Međutim, nakon oslobođenja od Turaka »u prvoj polovici 18. stoljeća vodili su franjevci Bosne Srebrene župe gotovo u svim hrvatskim naseljima u južnoj Ugarskoj, Baranji i Bačkoj«. ¹⁵ Od toga doba, dakle, počinje mirniji društveni život, a također i sustavniji rad školstva. — Budući da se ovdje ne želi raspravljati o dušobrižničkom radu franjevaca trebalo je iz mnoštva redovnika izlučiti učene pisce koji su napisali ili objavili filozofska djela. Škole za izobrazbu mladića koji će kao svećenici djelovati među svojim sunarodnjacima imale su, naime, svoj sadržaj i raspored rada.¹⁶ Filozofska učilišta bila su pak u sklopu više izobrazbe budućih duhovnika pa su mladi ljudi morali biti dobro poučeni u logici, fizici, metafizici i drugim filozofskim disciplinama. Predavači na tim učilištima bili su ljudi mahom školovani izvan domovine i morali su natjecanjem i ispitima potvrditi svoju spremnost za predavače.¹⁷ No budući da su isti predavači filozofije veoma često bili također profesori bogoslovske znanosti, moralo se razlučiti njihove filozofske spise od bogoslovske. — Nakon desetak i više godina predavačkog rada mnogi su profesori obnašali dužnosti u svojoj redodržavi (provincijal, definator, pohoditelj, gvardijan i sl.) koje

¹¹ Ivan Antunović, *Razprava o podunavskih i potisanskih Bunjevcih i Šokcih*, Beč 1882, 74, 96, 121; Petar Pečić, *Povijest Hrvata u Vojvodini*, Zagreb 1930, 36; Ante Sekulić, *Drevni Bač*, 27, 43. i sl.

¹² P. Pečić, *Povijest Hrvata u Vojvodini*, 43; Hoško, *Budimski krug*, 113; A. Sekulić, *Tragom franjevačkog ljetopisa u Subotici*, »Kačić« X, 1978, 30—32; *Enciklopedija Leksikografskog Zavoda I*, Zagreb 1955, 673.

¹³ A. Sekulić, *Drevni Bač*, 46, 50. (Ondje je spomenuta literatura.) Bernardin Unyi, *Sokácok és Bunyevácok és bosnyák ferencesek*, Budapest (1947), 32—56.

¹⁴ Julijan Jelenić, *Kultura i bosanski franjevci*, I. sv., Sarajevo 1912, 203; Euzebije Fermendžin, *Chronicon observantis provinciae Bosnae Argetinae*, »Starine JAZU« XXIII, Zagrabiae, 1892, 41.

¹⁵ Hoško, *Budimski krug*, 115. Također o tome: Emericus Pavich, *Ramus viridantis olivae ... Budae* 1766, 170, 173, 174; B. Unyi, *Sokácok és Bunyevácok*, 149 i sl.; Ante Sekulić, *Drevni Bač*, 75; I. Stražemanac, *Paraphrastica et topographica expositio*, Vellitae 1730, 70.

¹⁶ P. D. Bertinato, *De religiosa iuventutis institutione*, 44, 46—48, 92; A. Cuvaj, *Građa za povijest školstva*, sv. I, 2°, Zagreb, 1910, 205; F. E. Hoško, *Odgoj franjevaca ...*, »Dobri Pastir«, 1976, 191—229.

¹⁷ Ispiti za predavače franjevačkih učilišta bili su u podunavskim mjestima: Baču, Baji, Budimu, Petrovaradinu, Somboru, Vukovaru i dr. — prema provincijalovoj odredbi, a budući predavači polagali su pred ispitnim povjerenstvom.

nisu bile vezane uz njihov znanstveni rad. Trebalo je, dakle, u ovom napisu zanemariti njihova djela (povijesne rasprave, molitvenike, rječnike i sl.) koja nisu filozofska.

U ovom radu spominju se, dakle, filozofski pisci (svi su bili franjevci) koji su rođenjem i radom vezani za Podunavlje. U izboru njihovih djela (rukopisnih i objavljenih) zabilježena su i istaknuta samo filozofska. Zanemarenost pisaca (Mihajlo Radnić, Emerik Pavić, Stjepan Vilov i dr.)¹⁸ i njihovih ne-filozofskih djela (*Razmiscglagna pribogomiona od gliubavi Boxye, Pogargegne izpraznosti od sviyeta; Ramus viridantis olivae; Razgovor prijateljski među krstjantinom i ristjaninom* i dr.) ne umanjuje njihovu vrijednost i značenje nego izmiče domašaju naslova ovoga napisa.

LITERATURA

Jamačno se ne mogu staviti pod zajednički nazivnik literature svi ljetopisi i spomenice koje treba proučiti radi popisa pisaca i njihovih djela na području Podunavlja. Ipak, treba razlikovati objavljene knjige i rasprave od rukopisnih bilježaka samostanske čeljadi u slijedu događaja, promjena poglavara, uspjeha i nedaća redovničke zajednice i smrti pojedinih redovnika. Zato se čini uputnim u prvu skupinu uključiti građu sačuvanu u samostanskim pismohranama, uglavnom arhivske knjige i bilješke. Među mnoštvom nekrologija, dijarija i sl. posebno značenje imaju:

1. Arhiv Franjevačke provincije presv. Otkupitelja u Splitu (najčešće skraćenica APOS). Ondje su *Variae notitiae antiquae Provinciae Bosnae Argentinae* (Spisi br. 1), zatim *Archivalium provinciale in quo adnotatae sunt actiones in Provincia ab a. 1693. usque ad annum 1722* (Spisi br. 2) a slijede i druge skupine spisa.
2. *Liber Archivalis in quo de Origine Provinciae Bosnae Argentinae quae olim Vicaria, demum Provincia nuncupata ac de praecclare gestis in et extra eam, Fratibus S.P.N. Francisci* (obično u skraćenici *Liber Archivalis*); (u Makarskoj).

¹⁸ O njima usp. Bunić Krešimir (Ivan Kujundžić), *Milajlo Radnić, prvi bunjevačko-šokački pisac*, Subotička matica, Subotica, 1945; Ante Suklić, *Tri priloga hrvatskoj kulturnoj povijesti*, »Kačić« II, 86—99; F. E. Hoško, *Budimski krug*, 155—160; Zlatko Vince, *Od Bašćanske ploče do Kačića i Reljkovića*, »Forum« XV, 1976, 810. O Emeriku Paviću su pisali u svojim djelima Al. Horányi, Grgur Čevapović, Josip Forko, M. Ogrizović, D. Prohaska, M. Kombol, K. Georgijević i dr.

3. *Liber in quo omnia notantur quae solent fieri in ecclesia PP. Franciscanorum Essekini*; (Osijek).
4. *Liber commentarius Illokinum pertinens*; (Ilok).
5. *Protocollum conventus Bacsiensis*; (Bač).
6. *Protocollum conventus Budae*; (Budim).
7. *Protocollum conventus Nassicis*; (Našice).
8. *Protocollum conventus Possegiensis*; (Požega).
9. *Protocollum religiosae domus Szabatkiensis*; (Subotica).
10. *Protocollum conventus Vellicensis*; (Velika kod Požege).
11. *Protocollum conventus Vukovarensis* (Vukovar).

Rukopisne knjige ove skupine čuvaju se u samostanima, pisane su uredno, uglavnom se mogu čitati, najčešće su iste veličine (8°) i pod istim nazivom ima nekoliko svezaka. Teško je ustvrditi da je koja od spomenutih ljetopisnih knjiga dragocjenija od druge: svaka ima svoju vrijednost, a skupno daju bogato vrelo podataka o životu i radu pojedinih osoba, o vremenima, događajima, ljudima i narodu.

U drugoj skupini su knjige, rasprave i objavljeni popisi (katalozi), djela u kojima se može naći mnoštvo podataka, raščlambe i prosudbe o ljudima i njihovu radu na širokom prostoru Podunavlja:

- A budapesti margitkörüti szent ferencrendiek könyvlárának könyvjegyzéke*, Budapest 1905.
- Batinić M. Vjenceslav, *Djelovanje franjevacu u Bosni i Hercegovini za prvih šest vjekova njihova boravka*, III, Zagreb 1887.
- Borovszky Samu, *Magyarország vármegyéi és városai. Bács-Bodrog vármegye*, II, Zombor 1896.
- Boesendorfer Josip, *Prikaz povijesti franjevacu na slavenskom Jugu, njihova školstva, života i rada za Ivana Stražemanca, prvog slavanskog topohistoriografa*, »Dobri Pastir«, XV—XVI, 1966, Sarajevo 1966.
- Božitković Josip, *Kritički ispit popisa bosanskih vikara i provincijala (1339—1735)*, Beograd 1935.
- Brevis memoria provinciae sancti Joannis a Capistrano*, Budae, 1857.
- Bučar Franjo, *Povijest hrvatske protestantske književnosti za reformacije*, Zagreb 1910.
- Bukinac S. Beato, *De activitate franciscanorum in migrationibus populi croatici saeculis XVI et XVII*, Zagreb 1940.
- Buturac Josip, *Katolička crkva u Slavoniji za vrijeme turskog vladanja*, Zagreb 1970.
- Catalogus Bibliothecae hungaricae Francisci com. Széchényi*. Tom. I. pars I. Sopronii 1799. II. Pars II. Sopronii 1799.
- Catalogus Bibliothecae hungaricae nationalis Széchényi*. Tom. I. Supplementum I. Posenii 1803.
- Catalogus librorum manuseriptorum Bibliothecae universitatis rerum scientiarum Budapestinensis*, Pars prima, Budapestini 1889.

- Csevapovich Gregorius, *Synoptico-memorialis catalogus observantis minorum provinciae s. Joannis a Capistrano olim Bosnae Argentinae, a dimidio saeculi XIII usque ad recentem aetatem*, Budae 1823.
- Csevapovich Gregorius, *Recensio observantis Minorum Provinciae s. Joannis a Capistrano*, Budae 1830.
- Evetović dr. Matija, *Kulturna povijest bunjevačko-šokačkih Hrvata*. Rukopis (u Grad. biblioteci u Subotici, prijepis kod Ante Sekulića, Delnice).
- Fermendžin Eusebije, *Chromicon observantis provinciae Bosnae Argentinae Ordinis s. Francisci Seraphici*, Starine JAZU XXIII, Zagrabiae 1892.
- Forko Josip, *Crtice iz »slavonske« književnosti u XVIII. stoljeću*, II. dio. Izvješće o kralj. velikoj realci u Osijeku, šk. god. 1885/86.
- Forko Josip, *Crtice iz »slavonske« književnosti u XVIII. stoljeću*, III. dio. Izvješće o kralj. vel. realci u Osijeku, šk. god. 1886/87.
- Fučak Jerko, *Šest stoljeća hrvatskog lektionara*, Zagreb 1975.
- Georgijević Krešimir, *Hrvatska književnost od 16. do 18. stoljeća u sjevernoj Hrvatskoj i Bosni*, Matica Hrvatska, Zagreb 1969.
- Horányi Alexius, *Memoria Hungarorum et provincialium scriptis editis notorum quam excitat*. Pars I. et II., Viennae 1775, 1776. Pars III, Posonii 1777.
- Horányi Alexius, *Nova memoria Hungarorum et provincialium scriptis editis . . .* Pars I, Pesthini 1792.
- Hoško F. Emanuel, *Dvije osječke visoke škole u 18. stoljeću*. »Zbornik Kačić«, god. VIII, Split, 1976, str. 135—191.
- Hoško F. Emanuel, *Franjevačko visoko učilište u Požegi*, »Nova et vetera«, god. XXVII, svez. 1, Sarajevo 1977, str. 87—111.
- Hoško F. Emanuel, *Filozofski rukopisi hrvatskih franjevaca XVIII. st. u Franjevačkom samostanu u Budimpešti*, »Croatica christiana periodica«, Zagreb 1977, 1, 91—98.
- Hoško F. Emanuel, *Franjevačka visoka filozofska škola u Slavonskom Brodu*, »Nova et vetera«, god. XXVII, svez. 2 Sarajevo 1977, str. 70—98.
- Hoško F. Emanuel, *Djelovanje hrvatskih franjevaca tijekom 18. stoljeća u Budimu*, »Nova et vetera«, svez. 1—2, Sarajevo 1978, str. 113—179.
- Hrvatska enciklopedija* I—V, Zagreb 1941. i sl.
- Index alter libros Bibliothecae hungaricae Francisci com. Széchényi. Duobus tomis, comprehensos in scientiarum ordines distributos exhibens*, Pesthini 1800.
- Index alter libros Bibliothecae hungaricae Széchényiano-regnicolaris. Supplemento I. comprehensos in scientiarum ordines distributos exhibens*. Posonii 1803.

- Jakošić Josip, *Scriptores Interamnie vel Pannoniae Saviae, nunc Slavoniae dictae anno 1795. conscripti*, Građa JAZU, knj. II, Zagreb.
- Jelenić Julijan, *Bio-bibliografija franjevacu Bosne Srebrničke*, svez. I, Zagreb 1925.
- Jelenić Julijan, *Kultura i bosanski franjevci*, svez. I, Sarajevo 1912.
- Jurić Šime, *Croatiae scriptores latini recentioris aetatis (...)* *Institutum historicum Acad. scientiarum...* Zagrabiae 1971.
- Kalzer F., *Catalogus reverendorum et admodum reverendorum superiorum Ordinis min. Provinciae s. Ioannis a Capistrano*, Budapestini 1898.
- Katalog Biblioteke Matice srpske u Novom Sadu.*
- Katalog Gradske biblioteke u Subotici*
- Katalog Narodne biblioteke u Beogradu*, 1894.
- Katalog smotre bunjevačke prošlosti*, Subotica 1935.
- »Književni sever«, časopis za književnost, nauku i kulturu, knj. III, svez. 3 i 4. Subotica 1927.
- Kujundžić Ivan, *Bunjevačko-šokačka bibliografija*. »Rad« JAZU 355, str. 667—769. Zagreb 1969.
- Kukuljević Ivan, *Bibliografija hrvatska*, Dio prvi, Zagreb 1860.
- Mandić Dominik, *Franjevačka Bosna*, Rim 1968.
- Matić Tomo, *Prosvjetni i književni rad u Slavoniji prije Preporoda*, Zagreb, 1945.
- Matković O.J., *Bibliografija bosanskih franjevaca*, Sarajevo 1896.
- Pallas Nagy lexikona*, XII. kötet, s.v.
- Pavich Emericus, *Ramus viridantis olivae seu paraphrastica seu topographica descriptio nuper Bosnae Argentinae iam vero s. Joannis a Capistrano nuncupatae*. Budaë 1766.
- Petrik Geza, *Magyarország bibliographiája*, Budapest 1891.
- Révai Nagy lexikona*, I—II. Budapest, 1911.
- Schematismus provinciae s. Joannis a Capistrano ad annum 1887*. Temesvarini, s.a.
- Sekulić Ante, *Književnost bačkih Hrvata*. Posebno izdanje »Kritike«, Zagreb 1970.
- Sekulić Ante, *Drevni Bač*, Split 1978.
- »Subotička Danica«, kalendar, godišta 1884—1945.
- Szinnyei J., *Magyar írók élete és munkái*, I—VIII. Budapest 1891—1902.
- Unyi Bernardin, *Sokácok és Bunyévácok és a bosnyak ferencesek története*, Budapest 1947.
- švagelj Dionizije, *Ilirci iz Slavonije. Doprinos Slavonije hrvatskoj književnosti*, Vinkovci—Zagreb 1968.
- Vojnić H. Blaško, *Moj grad u domovini. Subotica, 1391 do 1941*, Subotica 1971.
- Znameniti i zaslužni Hrvati*, Zagreb 1925.

Skupina objavljenih knjiga i napisa nije potpuna ali su sva djela ovdje spomenuta jamačno neophodna i potrebna za slijed pisaca i djela u 18. i 19. stoljeću.

ŽIVOTOPISNI PODACI I RAD PISACA

Sadržaj u okvirima 18. st. veoma je bogat: revolucije su potresle svijet, ratnički pohodi mijenjali su granice i zemljovid Europe, sklapali su se i kršili mirovni ugovori, obični časnici uspinjali su se do zapovjedničkih položaja, pa i carskog prijestolja, dijelile se i ukidale povlastice, uzdizali se novi povlaštenici, izvikivala se sloboda i padalo u novo ropstvo. Ipak je to stoljeće upućivalo čovječanstvo žurnim koracima k napretku. Prilike i neprilike, zanos i porazi, uspjesi i klonuća u svijetu utjecali su također na život u Podunavlju. Budući da ondje žive Hrvati (najčešće ih se imenuje bačkim Bunjevcima i Šokcima) treba istaći da su u 18. st. veoma snažna narodna skupina obilato osvježena seobama tijekom 17. st. iz ostalih hrvatskih zemalja.¹⁹ U crkvenom i školskom pogledu (sve do uredbe *Ratio educationis*) hrvatsko žiteljstvo u Podunavlju je cjelovita skupina, koju do 1757. okupljaju franjevci Bosne Srebrene, a nakon diobe goleme redodržave²⁰ to čine redovnici provincije Kapistranske (Provincia s. Ioannis a Capistrano). Franjevci su u Bačkoj kao i u gradovima Baču, Baji i Budimu djelovali već u srednjem vijeku, ali tek u razdoblju turske vlasti (1526—1686) pripadnici Bosne Srebrene razvili su svoj utjecaj i iznimno se skrbili za puk u onim krajevima. Treba imati na umu da i u 18. st. sastav žiteljstva u Podunavlju ima slavensko obilježje, a današnja Budimpešta (Budim, Pešta) etnički i nacionalno je raznolika; Mađari u tom gradu još sredinom 19. st. čine samo trećinu stanovništva.²¹ U Budimu franjevci vode tri hrvatske župe, ondje imaju visoko svoje učilište, a u Bačkoj upravitelji su svih župa, jedini dušobrižnici sve dok im udružena politička i crkvena vlast (primjerice: nadbiskupi Gabrijel Patačić od Zajeze i Josip de Bathyán) nije oduzela sve župe.²²

¹⁹ Beato Bukinac, *De activitate Franciscanorum in migrationibus populi croatici*, Zagreb 1940 (Rasprava o pokretima hrv. žiteljstva u 16. i 17. st.); P. Pekić, *Povijest Hrvata u Vojvodini*, 43; A. Sekulić, *Drevni Bač*, 43 sl. (i bilješke).

²⁰ Prvotna odluka 22. I. 1735. bila je: trodijelna dioba Bosne Srebrene (provincija sv. Kaja u Dalmaciji, Bosna Srebrna u zemljopisnoj Bosni i Slavoniji, Kapistranska provincija u južnoj Ugarskoj, Srijemu i Vlaškoj). — God. 1757. samostani u habsburškoj carevini ustrojili su provinciju sv. Ivana Kapistranskog, a Bosna Srebrna je okupljala samostane u zemljopisnoj Bosni (provinciju sv. Kaja, današnju Presv. Otkupitelja, čine od god. 1735. dalmatinski samostani).

²¹ *Hrv. enciklopedija*, III, Zagreb 1942, 450.

²² A. Sekulić, *Drevni Bač*, 75—78; Isti, *Tragom franjevačkog ljetopisa u Subotici*, 60—68.

Posebice treba istaći kulturnu djelatnost franjevacu u Podunavlju gdje su imali nekoliko žarišta: najjače je u Budimu,²³ zatim u Baču,²⁴ Baji pa u Mohaču,²⁵ Pečuhu i dr.

Budući da se želi upozoriti, zabilježiti i uputiti na filozofsku baštinu hrvatskih podunavskih pisaca u onom stoljeću, treba ih imenovati i objaviti im životopisne podatke.

Tvrđnju da ne treba mimoći »ni jednog poznatog predavača budimskih franjevacu visokih škola, jer je rad svakog od njih vrijedan direktno za neprekidnost djelovanja škola a indirektno za postojanost djelovanja budimskog kulturnog kruga«²⁶ treba prihvatiti, ali također i proširiti na čitavo Podunavlje. Ipak nema razloga razmatrati djelatnost Mihajla (Mihovila, Mije) Radnića,²⁷ budući da na čelo predavača filozofije u onim krajevima treba staviti Augustina Pjanića.²⁸

Prvi poznati profesor budimske visoke škole A. Pjanić rodio se sedamdesetih godina 17. st. u Brodu, a 14. VIII. 1699. stupio je u Našicama u Franjevački red.²⁹ Nakon izobrazbe u apulijskoj provinciji sv. Nikole vratio se u domovinu i bio je najprije profesor filozofije u Budimu, a od 1710. postao je profesor dogmatike na tek osnovanoj visokoj bogoslovnoj školi u Budimu. Kao poglavar redovničke kuće u Baji, postao je i prvi gvardijan tek proglašenog samostana. Obavljajući tu službu umro je 7. II. 1721. u Baji. Nije sačuvan ni jedan filozofski spis A. Pjanića (Augustina Pjanića treba razlučiti od Bernardina Pjanića o kojemu će biti riječi).

Među uglednim predavačima i piscima treba spomenuti djelatnost Antuna Bandića,³⁰ Ivana Srijemca,³¹ a poglavito Ivana

²³ Hoško, *Budimski krug*, »Nova et vetera« XXVIII, 1978, 113—179.

²⁴ A. Sekulić, *Drevni Bač*, 61—74. — Uputno je pripomenuti da dr Milan Kašanin, direktor Galerije fresaka u Beogradu u svome tekstu o Baču za *Likovnu enciklopediju* JLZ (Zagreb 1953, svez. 1, str. 205) piše o bačkoj tvrđavi, ali ne spominje samostan s crkvom i njegovo kulturno značenje. — O kulturnopovijesnim spomenicima i značenju Bača nema spomena u *Enciklopediji Jugoslavije*, JLZ Zagreb 1955, svez. 1, 270 (dr Vojislav Radovanović i dr Aleksandar Deroko).

²⁵ Usp. Bernardin Unyi, *A mohácsi ferencesek története*, Gyöngyös 1943.

²⁶ Hoško, *Budimski krug*, 117.

²⁷ Dominik Mandić, *Franjevačka Bosna*, Rim 1968, 205; Krešimir Banić, *Mihajlo Radnić*, Subotica 1945, 3—15; A. Sekulić, *Književnost bačkih Hrvata*, Zagreb 1970, 21—27.

²⁸ *Liber Archivalis* (Makarska), 36, 66, 82, 117.

²⁹ Hoško, *Budimski krug*, 122.

³⁰ E. Pavić, *Ramus viridantis olivae*, 60 — *Liber Archivalis* (Makarska), 104, 119, 136, 166—169; Hoško, *Budimski krug*, 123.

³¹ J. Jelenić, *Spomenici kulturnog rada franjevacu Bosne Srebreničke*, Mostar 1927, 11; E. Pavić, *Ramus viridantis olivae*, 60.

Kopijarevića Stražemanca³² koji je doista bio topohistoriograf. No unatoč njihovu radu nije im sačuvan ni jedan filozofski spis. Među profesorima budimskog učilišta prvi je stekao naslov lektora jubilata (lector iubilatus), najviši prosvjetni naslov u franjevačkom redu, učeni Šimun Mecić (Požega, posljednja četvrtina 17. st. — 23. III. 1735, Požega).³³ Sposoban, okretan u radu, najprije je predavao filozofiju u rodnom gradu, a zatim bogoslovlje u Budimu (1717—1718), pa u Dubrovniku. Kada je postignuto proglašenje budimskih visokih škola za generalno učilište prvoga razreda,³⁴ vratio se š. Mecić i predavao je šest godina dogmatiku u Budimu, ondje je postao i gvardijanom (1729—1730). U životu Bosne Srebrene sudjelovao je veoma živo, posebice za prve diobe ove redodržave (otcjepljenje dalmatinskih samostana i stvaranje provincije sv. Kaja odnosno Presvetog Otkupitelja). U toj diobi vrhovna uprava Reda imenovala je šimuna Mecića provincijalom Bosne Srebrene (sa samostanima u zemljopisnoj Bosni i Slavoniji). Međutim, njegovu učiteljsku spremnost i danas potvrđuje priručnik iz filozofije u rukopisu *Universa philosophia* (Posegae, s.a.).³⁵

U Budimu su predavali kraće vrijeme Petar Karapandžić i Jeronim Filipović. Obojica su ostavili filozofske spise (Karapandžić: *Logica*, čuva se u živogošću; J. Filipović: *Disputationes in Aristotelis Metaphysicam*), ali ni jedan od njih nije vezan za Podunavlje.

Brođanin je Bernardin Pjanić koji se rodio u istom gradu kao i Augustin Pjanić (jamačno posljednjih godina 17. st.), ali se ne može tvrditi ništa o pouzdanom srodstvu. Osim u Iloku, predavao je Bernardin Pjanić u Budimu (1727—1728), jamačno do stoje smrti 22. IV. 1730. U Budimu je nastao (1729) njegov rukopis *In octo libros Physicorum Coriphaei Aristotelis iuxta mentem Ioannis Duns Scoti*.³⁶

Budimac je rođenjem i radom Bartul Jurković. Rođen je prvih godina 18. st., postao je franjevac i poslije predavač fi-

³² J. Jelenić, *Ljetopis franjevačkog samostana u Kreševu*, Sarajevo 1918, 8; J. Boesendorfer, *Prikaz povijesti franjevaca na slaven-skom Jugu* (...), »Dobri Pastir«, XV—XVI Sarajevo 1966, 408—412; Hoško, *Dvije osječke visoke škole u 18. stoljeću*, »Kačić« VIII, Split, 1976, 146—147. (Bilj. 79).

³³ A. Sekulić, *Šimun Mecić, graditelj i čuvar jezika hrvatskog*, »Croatica christ. periodica« I, 1972, I, 34—46; E. Pavić, *Ramus viridantis olivae*, 61; F. E. Hoško, *Franjevačko visoko učilište u Požegi*, »Nova et vetera« XXVII, 1977, sv. 1, 90—92.

³⁴ Vrhovna uprava Franjevačkog Reda podigla je 26. IX 1722. filozofsku i bogoslovsku školu u Budimu na stupanj generalnog učilišta. (Usp. *Liber Archivalis*, 154.)

³⁵ Hoško, *Budimski krug*, 129.

³⁶ *Liber Archivalis* (Makarska), 128, 196, 198, 205, 214, 218.

lozofije u Budimu. Ostavio je filozofske spise: *Tractatus in artis, Philosophia particularis cum appendice Metaphysicae*. Nakon svršetka svoje profesorske službe bio je upravitelj župe u Tabanu (kraj Budima); ondje je i umro 25. V. 1739.³⁷

O Lovri Bračuljeviću (Budim, 1685 — 21. XI. 1737, Budim) napisano je više rasprava i istaknute su njegove jezikoslovne zasluge³⁸ i plodan rad.³⁹ (Trebalo razlikovati Lovru Bračuljevića ml., koji nije bio toliko širok i svestran u radu.) Iznimno značajan kulturni poslenik, L. Bračuljević nije ostavio nikakva filozofskoga spisa. Rodom iz Požege, ali nepoznata dana i mjesta smrti, Franjo Ivanović je predavao filozofiju u Požegi, a zatim u Budimu i Osijeku. Poznat kao bogoslovski pisac, F. Ivanović je ostavio u rukopisu filozofski spis *Enchiridion dialecticum seu Logica Aristotelica*. Treba pripomenuti da je to »priručnik filozofije što ga je on zabilježio kao student« (F.E. Hoško). Bilješke o radu F. Ivanovića sačuvane su u ljetopisnim knjigama pojedinih samostana,⁴⁰ i u pojedinim raspravama.⁴¹

Krupna i veoma značajna pojava u budimskom krugu i među podunavskim hrvatskim piscima je Stjepan Vilov.⁴² Rođen u Budimu krajem 17. st., franjevac je postao u Iloku, a izobrazbu je stekao u Italiji. Već god. 1718. postaje profesor visoke filozofske škole u Budimu i ostaje ondje do 1724. U Osijeku predaje i ostaje do 1728, a od 1729. pa sve do svoje smrti, 5. XI. 1742, u rodnom gradu, bio je Stjepan Vilov ne samo učeni profesor nego i uglednik svoje redodržave. Njega drže začetnikom opće prihvaćenog hrvatskog pravopisa (prihvatili su ga primjerice: Antun Bačić, Emerik Pavić), pa se pisci »od pokojnog fra Stipe Vilova složno mećat naučiše slova«.⁴³ Međutim, od Stj. Vilova sačuvan je filozofski spis *Philosophia naturalis seu Physica octo*

³⁷ *Protocollum conventus Budae* I, 53; *Liber Archivalis*, 249; Hoško, *Budimski krug*, 134.

³⁸ Jelica Grlić, *Počeci bunjevačke književnosti*, »Republika« XII, 1956, br. 5, 28. — A. Sekulić, *Tri priloga hrvatskoj kulturnoj povijesti*, »Kačić« II, 1969, 76.

³⁹ Alexius Horányi, *Memoria Hungarorum et provincialium scriptis editis notorum*, I. Beč 1775, 344; J. Jelenić, *Bio-bibliografija franjevacu Bosne Srebreničke*, I. Zagreb 1925, 66; Hoško, *Budimski krug*, 134—135 (usp. bilješke ondje); Isti, *Dvije osječke škole*, »Kačić« VIII, 1976, 171—173.

⁴⁰ *Liber Archivalis*, 220, 225, 248; *Protocollum Vellicensis*, 58; *Protocollum Vukovarensis*, 112; također u Iloku i Požegi.

⁴¹ J. Jelenić, *Kultura i bosanski franjevci*, I. Sarajevo 1912, 219; F. E. Hoško, *Dvije osječke škole*, 171—173; Isti, *Budimski krug*, 136.

⁴² *Liber Archivalis*, 78, 119, 163, 167; *Protocollum conventus Budae* I, 7, 47, 48, 59, 81, 163; A. Sekulić, *Tri priloga hrvatskoj kulturnoj povijesti*, 86; Hoško, *Dvije osječke škole*; Isti, *Budimski krug*, 137—139; Isti, *Učilište u Požegi*, 97.

⁴³ E. Pavić, *Nadodanje glavni događaja Razgovoru ugodnom naroda slovinskog*, Pešta 1768, 114, čl. 28; Zlatko Vince, *Putovima hrvatskog književnog jezika*, Zagreb 1978, 78.

Libris Aristotelis de Physico auditu seu auscultatione nuncupatis respondens. Jamačno su bilješke Stj. Viloza iz doba njegova školovanja u Italiji.⁴⁴

U Podunavlju su djelovali Antun Bačić (: Bačić),⁴⁵ Budimci Nikola Kesić⁴⁶ i Antun Pavlović,⁴⁷ Petar Lipovac (Petrus a Baja, Petar iz Baje).⁴⁸ Međutim, zahvaljujući Jeronimu Đuriću, učniku Josipa Jankovića,⁴⁹ sačuvano je djelo *Philosophia universa*. Janković se rodio u Vukovaru prvih godina 18. st., a redovničko odijelo obukao je u Baču. Studirao je u Rimu, a poslije postaje profesorom filozofije u Vukovaru. Deset godina predavao je J. Janković bogoslovlje u Budimu, obnašao je mnoge dužnosti u svojoj redodržavi te je na kapitulu u Radni (1751) izabran za njenog poglavara i upravljao je do 1754. Bilo je to mučno doba nesuglasica i mnogih zamisli o diobi Bosne Srebrene. Umro je u Rimu, 25. III. 1757.

Antun Papušlić bio je rodom iz Lipika (početkom 18. st) i studirao je u Budimu, gdje je poslije djelovao i bio dekan generalnog učilišta (1756—1757).⁵⁰ Predavao je filozofiju u Slav. Požegi, Petrovaradinu i Osijeku. Za svoje slušače u Požegi priredio je priručnik iz logike: *Tractatus in universam Aristotelis logicam juxta inconcussa dogmata (...)* Joannis Duns Philosophorum Principis proposita (Posegae 1738).

Među djelatnicima, predavačima filozofije na učilištima u Podunavlju spominju se Mijo šišljagović, Dominik Seklić i Emerik Zomborlić (Emericus a Quinqueecclesiis),⁵¹ ali poznati suvremenik A. Papušlića bio je Luka Čilić (Baja, 1707 — 21. IV. 1771, Baja), koji je obukao franjevačku odjeću u Baču (10. VIII. 1726) pa je školovanje svršio u inozemstvu (govorio je njemački i talijanski). Nakon svršenih nauka bio je profesor filozofije u Baji, a predavao je bogoslovlje u Budimu i Osijeku. Sudjelovao

⁴⁴ Hoško, *Budimski krug*, 138.

⁴⁵ *Liber Archivalis*, 78; *Protocollum conventus Budae* I, 47, 48, 81; *Hrvatska enciklopedija* II, s. v.; Hoško, *Dvije osječke škole*, 154.

⁴⁶ *Protocollum conventus Budae* I, 14, 30, 57, 59; E. Pavić, *Ramus viridantis olivae*, 59; Jerko Fućak, *Šest stoljeća hrv. lektionara*, Zagreb 1975, 240—243.

⁴⁷ *Liber Archivalis*, 128 — *Protocollum conventus Budae* I, 45, 60, 78, 88, 91; E. Pavić, *Ramus viridantis olivae*, 223; Hoško, *Budimski krug*, 143.

⁴⁸ Hoško, *Budimski krug*, 144; *Protocollum conventus Budae* I, 45, 59, 74, 88, 89, 91; E. Pavić, *Ramus viridantis olivae*, 68.

⁴⁹ *Liber Archivalis*, 175; *Protocollum conventus Budae* I, 74, 80, 96, 116, 117, 133, 134; J. Jelenić, *Bio-bibliografija franj. Bosne Srebrebreničke*, 131—135.

⁵⁰ *Protocollum conventus Budae* I, 92, 204, 233; J. Jakošić, *Scriptores interamnie*, »Građa« JAZU 2, Zagreb 1898, 123; Hoško, *Učilište u Požegi*, 100—102.

⁵¹ *Protocollum conventus Budae* I, 111, 121, 135, 330, 331; Hoško, *Budimski krug*, 148—149; *Brevis memoria Prov. Capistranae*, 43.

je u upravi svoje franjevačke zajednice,⁵² a jamačno je pisac filozofskog priručnika *Physica seu octo Libri Physicorum* (Bajae 1733). Djelo je zapisao Stjepan Vučinović Valpovčanin.⁵³

Uz Luku čillica djelovao je u Podunavlju Jerolim Lipovčić,⁵⁴ rodom iz Požege (28. X. 1716 — 30. VI. 1766). Studirao je u novoosnovanoj filozofskoj školi u Kaloči (1733), zatim u Budimu, gdje je svršio i bogoslovske nauke. Predavao je veoma mlad filozofiju u Baji (1740—1743), poslije pak bogoslovlje u Budimu (1745—1755). Bio je čovjek »znamenit po znanju i redovničkom životu«,⁵⁵ ali nije sačuvan ni jedan njegov filozofski spis. Nije također sačuvan rad Ilije Sove, profesora budimske visoke škole koji je obnašao nekoliko puta poglavarске dužnosti i konačno se smirio 27. III. 1775. u Baču.⁵⁶

Najznačajnije ime u nizu podunavskih hrvatskih pisaca je Emerik (Mirko) Pavić,⁵⁷ enciklopedist i svestrano sposoban čovjek, mnogostruk »po usmjerenosti i vrstama kulturnog stvaranja«. ⁵⁸ Pavić je doduše predavao filozofiju u Baji (1743—1746) ali u mnoštvu njegovih objavljenih knjiga nema zabilježeno ni jedno izrazito filozofsko djelo. — Luka Matošević bio je Pavićev suvremenik: rodio se u Baji dvadesetih godina 18. st., učio je u Budimu, a kao profesor filozofije predavao je u Vukovaru (1745—1748), bogoslovlje u Radni, Osijeku i Budimu. Umro je u Baču, 29. X. 1768⁵⁹ »a da nije ostavio nikakav spis, čak niti tezarij koje javne rasprave«. ⁶⁰ — U Baču je studirao filozofiju (1742—1745) daroviti Andrija Stojčević, koji je poslije predavao bogoslovlje u Budimu i ostavio niz bogoslovskih rasprava. Od filozofskih spisa jamačno su njegovi: *Philosophiae pars prima seu Logica* (Budae, s. a.); *Philosophia ad usum curiosorum communi cata* (Budae, s. a.).

⁵² Matija Evetović, *Hrvatski pisci iz Bajskog trokuta*, »Sub. Danica« 1946, 40; Ivan Kujundžić, *Bunj. šokačka bibliografija*, 683, 15, 16; *Brevis memoria provinciae Cap.*, 43; A. Sekulić, *Drevni Bač*, 60—61, 70; Hoško, *Budimski krug*, 152.

⁵³ Knjižnica Franj. samostana u Našicama, bez. sign.

⁵⁴ E. Pavić, *Ramus viridantis olivae*, 73, 310; *Protocollum conventus Budae* I, 57, 60, 74, 75, 322; 95, 158, 171, 204, 215, 226, 227.

⁵⁵ *Necrologium conventus Vukovar*, add.

⁵⁶ A. Sekulić, *Drevni Bač*, 101; *Protocollum conventus Budae* I, 226.

⁵⁷ Al. Horányi, *Memoria Hungarorum et provincialium*, III, Poesonii 1777, 48—50; Csevapovich G., *Catalogus*, 223, 301, 320; Mihovil Kambol, *Poviest hrvatske književnosti do Preporoda*, Zagreb 1945; A. Sekulić, *Književnost bačkih Hrvata*, Zagreb 1970, 34—39, 107—109; *Enciklopedija Jugoslavije*, svez. 6, Zagreb 1965. 441—442.

⁵⁸ Hoško, *Budimski krug*, 156 (u radu jamačno najbolja bibliografija E. Pavića).

⁵⁹ *Protocollum conventus Budae* I, 88, 89, 140; E. Pavić, *Ramus viridantis olivae*, 223; A. Sekulić, *Drevni Bač*, 101.

⁶⁰ Hoško, *Budimski krug*, 162 (o Matoševiću str. 161—162) — ondje podaci o Andriji Stojčeviću (str. 162—164).

U Budimu su nastala filozofska djela Ambroza Zomborlića.⁶¹ Rođen u Vukovaru, Zomborlić je bogoslovske nauke svršio u Osijeku, pa je poslije predavao filozofiju u Budimu, a moralno bogoslovlje u Iloku (1763—1765), zatim dogmatiku u Petrovaradinu (1765—1769). Ondje je umro 9. IV. 1769. Sačuvana su tri Zomborlićeva filozofska spisa: *Logica* (Budae 1760), *Tractatus Aristotelis in Libros Metaphysicorum iuxta mentem Ioannis Duns Scoti explanatus* (Budae 1760), *Scientia naturalis* (Budae 1761). Spise je zabilježio Zomborlićev učenik Mijo Pitinčević. (Prva dva su u istom svesku, u Franjevačkoj knjižnici u Slavonском Brodu.)

Predavač filozofije bio je Tadija Bošnjaković, koji se rodio 19. III. 1726. u Tukulju, predgrađu Budima.⁶² Jamačno ga u ispravama zato spominju pod imenom Thaddaeus a Tökoly. Osim hrvatskog (illyricam linguam), znao je mađarski te njemački i slovački. Nakon položenog ispita za profesora filozofije u Baji (9. VI. 1754) predavao je na učilištu u Osijeku. Za sedmogodišnjeg rata (1756—1763) bio je vojnik dušobrižnik, a od početka god. 1765. predavao je dogmatsko bogoslovlje u Budimu i proglašen je 1. V. 1775. za lektora jublata. Nakon svoje budimske djelatnosti T. Bošnjaković je obavljao dužnost ravnatelja javne gimnazije u Somboru (do 1783). Dvije godine proveo je u Petrovaradinu (1783—1785), a zatim se preselio u Baju i ondje je dočekao smrt 26. X. 1787. Bošnjaković je održao dvije javne rasprave iz filozofije,⁶³ ali nije ostavio nikakva filozofska spisa. No, s T. Bošnjakovićem predavao je u Budimu njegov sunarodnjak Ladislav Spaic.⁶⁴

Rođen 2. XI. 1725. u Nadalju (kod Bečeja), L. Spaic je nakon svršene filozofske i bogoslovske izobrazbe počeo svoj profesorski rad na učilištu u Našicama (1758—1761), zatim je predavao u javnoj gimnaziji u Baji. Budući da je u Osijeku položio ispit za profesora bogoslovlja (1763) predavao je dogmatiku u Temišvaru (1763—1765), u Petrovaradinu (1765—1768), pa u Budimu (20. II. 1769) do svoga izbora za provincijala (1774). Na čelu provincije sv. Ivana Kapistranskog ostao je do god. 1777. U Budimu je proveo veći dio života (kao poglavar samostana, samostanski knjižničar) i ondje je umro 5. VI. 1799. Od Ladislava Spaica sačuvana su dva filozofska spisa: *Philosophia rationalis seu Logica item Ontologia seu Metaphysica* (Nassicis 1758—1760) i *Tractatus in universam Aristotelis Physicam* (Nassicis 1759).

⁶¹ *Diarium conventus Essekini*, 27, 34, 35; *Liber commentarius Illokinum pertinens*, 51.

⁶² *Protocolium conventus Budae* I, 143, 309, 314, 347, 383, 351, 363, 365; E. Pavić, *Ramus viridantis olivae*, 73, 323.

⁶³ Hoško, *Budimski krug*, 167.

⁶⁴ Ante Sekulić, *Drevni Bač*, 65, 71; *Brevis memoria Prov. Capistranae*, 41, 46.

Prvo djelo zabilježeno je u dva različita sveska i čuva se u budimskom franjevačkom samostanu (sign. k II 27, sign. k I 13). Drugi Spaićev spis je zabilježen više puta, pa se jedan primjerak čuva u Franjevačkoj knjižnici u Makarskoj.⁶⁵

Pod kraj 18. stoljeća dogodile su se značajne društvene promjene u skladu »s općim prosvjetiteljskim i episkopalističkim stavovima jozefinizma«,⁶⁶ što je svršilo zabranom rada crkvenih visokih škola, filozofskih i bogoslovskih (1. XI. 1783). Ipak su još do kraja rada budimskih visokih škola kao profesori djelovali: Filip Medarić (Slav. Brod, 19. I. 1741 — 27. XII. 1789, Ilok), Antun Perecki (Budim, 26. III. 1748 — 15. XII. 1792, Budim), Filip Matković (Slav. Požega, 17. III. 1740 — 25. II. 1789, Budim).

Filip Medarić je položio ispit za profesora filozofije u Somboru (10. X. 1766) i predavao je u Mohaču i Iloku, zatim je bio profesor u Budimu (1777—1783). Sačuvan je Medarićev filozofski spis: *Selectae aliquot ex universa Philosophia theses* (Illohini 1768).⁶⁷ Međutim, Antun Perecki je ostavio dva filozofska spisa: *Instrumentum scientiarum omnium seu Logica maior* (Illokini 1774), *Philosophiae mentis pars altera seu Metaphysica* (Vukovarini 1776).⁶⁸ — Filip Matković je bio predavač u Slav. Brodu (1765—1768), pa je nakon drugih dužnosti u Budimu i Našicama opet predavač u Petrovaradinu (1775—1778). Zatim u Osijeku i Budimu. Matkovićevi filozofski spisi sačuvani su uglavnom u Budimu, jedan je u Našicama. Filozofska djela F. Matkovića su: *Enchyridion Philosophicum* (Brodii 1765—1766), *Disputationes in Physicam transcendentalem seu Aristotelico-scotisticam Metaphysicam* (Brodii 1766), *Physica naturalis seu Physica generalis* (Brodii 1767) i konačno *Philosophiae naturalis sive Physicae particularis tractation* (Brodii 1767).⁶⁹

Pisci i predavači »budimskog kruga« koji su u završnici rada visokog filozofskog učilišta pridonijeli svoj obol filozofskoj znanosti jesu Ivan Tadić, Dominik Ignacije Martinović i Bartol Čordašić. Sva trojica su Podunavci, rođeni na obalama velikih panonskih rijeka. Ivan Tadić rodio se 19. X. 1745. u hrvatskom mjestu Jarčinu (Ercsin) nedaleko od Budima. Učio je u Mohaču, Iloku, Budimu i Italiji. Kao predavač filozofije radio je u Mohaču i Budimu. Bogoslovlje je predavao kraće vrijeme u Šarengradu (1780), a umro je 19. XI. 1800. u Radni. Spominje se da je Tadić upriličio dvije javne filozofske rasprave,⁷⁰ ali nije sačuvan ni jedan spis.

⁶⁵ Hoško, *Budimski krug*, 170 (o. L. Spaiću, str. 168—170).

⁶⁶ Hoško, *Ondje*, 173.

⁶⁷ *Protocollum conventus Budae* I, 300, 304, 317.

⁶⁸ *Protocollum conventus Budae* I, 365, 374, 377.

⁶⁹ *Protocollum conventus Budae* I, 294—303, 342, 348 — *Protocollum conventus Brod* I, 100, 113, 114.

⁷⁰ Hoško, *Budimski krug*, 176.

Dominik Ignacije (Ignjat) Martinović ušao je u povijest svojim radom, usmjerenošću prema revolucionarnim pokretima svoga doba i tragičnom žrtvom u spletu događaja. Rodio se u Pešti (20. VII. 1755). O njegovu životu napisane su brojne rasprave, uključen je u enciklopedijske knjige.⁷¹ Organizator je ugarskih i hrvatskih jakobinaca (1793—1795). Uhićen je kao urotnik u Beču, osuđen je na smrt i justificiran u Budimpešti (20. V. 1795). Martinovićeva filozofska djela su: *Systema universae Philosophiae* (Essekini 1781), *Dissertatio de harmonia naturali inter bonitatem divinam et mala creata* (Leopoli 1783). Jamačno u filozofska djela Martinovićeva treba uključiti: *Physiologische Bemerkungen über den Menschen* (Petrograd 1789).

Filozofski spis Bartola Čordašića *Tentamen philosophicum* (Essekini 1783) posljednji je spis i »posljednje literarno djelo kulturnog kruga (...) u Budimu«. ⁷² Čordašić se rodio u Osijeku (21. V. 1756). Svoju izobrazbu stekao je u Brodu, Slav. Požegi i Osijeku. Naslov doktora filozofije stekao je u Budimu (1767). Ondje je predavao filozofiju, a zatim je prešao u Ilok. Umro je u Novom Sadu (17. X. 1788) kao kapelan vojne bolnice.

*

U spomenu životopisnih podataka podunavskih hrvatskih pisaca koji su ostavili filozofske spise treba spomenuti Ivana Lukića, koga u ispravama obično zovu Ivan iz Velike.⁷³ Rodio se oko 1698. u Skomnici nedaleko Velike. Bio je ugledan član redodržave Bosne Srebrene, obnašao mnoge upravne službe, predavao je filozofiju i bogosloviju u Budimu, Petrovaradinu i Baču, gdje je 27. I. 1770. umro na glasu učenosti i uzornog redovničkog života. U Franjevačkoj knjižnici u Baču nalaze se Lukićevi rukopisi *Logica* (sign. B 11), *Metaphysica* (sign. B-e-1), *Physica* (B 137), *Logica spectans* (sign. B-10) i *Disputationes sup. 12 libros metaphysicorum Aristotelis* (bez oznake).⁷⁴

Uz ime Ivana Lukića treba se sjetiti Filipa Radića (Požega, početkom 18. st. — 17. IV. 1766, Našice) koji je bio među prvim profesorima generalnog učilišta u Osijeku, poslije predavao je uz Stj. Vilova, L. Bračuljevića i A. Bačića u Budimu. Ovdje je sačuvan Radićev filozofski spis *Compendium seu introductio in universam Aristotelis logicam* (Budae 1730).⁷⁵

⁷¹ *Enciklopedija Jugoslavije*, svez. 6, Zagreb, 1965, 30, 31; Ivan Kujundžić, *Bunj. šokačka bibliografija*, 688, 46, 49; 689, 50, 52, 53, 54, 56, 57; 690, 64; 691, 65, 66, 68, 69, 70.

⁷² Hoško, *Budimski krug*, 179.

⁷³ Hoško, *Franjevačko učilište u Požegi*, 98.

⁷⁴ A. Sekulić, *Drevni Bač*, 64.

⁷⁵ *Liber Archivalis*, 114, 221, 225, 233; *Protocollum conventus Budae* I, 226; Hoško, *Dvije osječke škole*, 169—170.

Podaci o Josipu Grubanoviću nisu do sada utvrđeni, ali su zabilježena dva njegova djela: *Disertationes de variorum animalium natura et proprietatibus* (Graecii 1740.) i *Disertatio de cognitione brutorum* (prijevod s francuskog, pisac Ign. Gaston Paries; Graecii 1741).⁷⁶ Rodom iz Budima bio je Franjo Brkljačić, ali osim vijesti da je predavao filozofiju u Požegi i Našicama nema nikakvih potvrda o sačuvanom filozofskom spisu.⁷⁷ Međutim, svojim životom i radom vezuje 18. i 19. st. Grgur Peštaljć veoma plodan pisac. Rodio se u Baji (27. VI. 1755), a nije pouzdano utvrđeno gdje se školovao, ali osim hrvatskog, svoga materinskog jezika, znao je njemački i mađarski. Mlad je počeo predavati u Baji, Požegi i Mohaču. Na sveučilištu u Budimpešti stekao je naslov »doctor philosophiae«. Više puta je bio poglavar samostana (Vukovar, Baja), a umro je u svojoj Baji (1. II. 1809). Peštaljć je »sigurno predavao filozofiju 7 godina« (F. E. Hoško), a sačuvana su mu filozofska djela: *Tentamen publicum ex logica, historia philosophiae et mathesi* (Bajae 1780), *Tentamen publicum ex physica et philosophia morum* (Budae 1802), *Tentamen publicum ex physica ex philosophia metaphysica* (Budae 1803), *Positiones philosophiae* (Budae 1805). Unatoč mnogim napisima o G. Peštaljću, do sada nema prosudbe njegova rada u cijelosti, poglavito o njegovim filozofskim spisima.⁷⁸

Peštaljćev suvremenik bio je Josip Jakošić (rodio se u Budimu 1738), dvaput provincijal Kapistranske provincije (umro 1804., kao provincijal), od koga je sačuvano nekoliko djela (*Scriptore Interamniae*, »Građa« 2, 1899; *Litterae circulares*, 1803; *Collectanae vitae, mortis et operum divi Ioannis a Capistrano*, Budae 1803). Zabilježeno je Jakošićevo filozofsko djelo *Positiones ex philosophia* (1781).⁷⁹

*

Pitanje najvećeg hrvatskog grada u Podunavlju u 18. st. i djelatnosti subotičkih franjevacu u njemu nije u opsegu ovoga napisa jer Subotica, jedva pedesetak kilometara udaljena od Baje i Sombora, nije bila u redodržavi Bosni Srebrenoj, odnosno u provinciji sv. Ivana Kapistranskog. U velikom subotičkom samostanu djelovale su franjevačke škole, ali u tom stoljeću ondje ne djeluje ni jedan hrvatski filozofski pisac. O složenoj povijesti

⁷⁶ Ivan Kujundžić, *Bunjevačko-šokačka bibliografija*, 682, 9, 11.

⁷⁷ *Protocollum conventus Budae* I, 310, 312.

⁷⁸ A. Sekulić, *Književnost bačkih Hrvata*, 40—42; F. E. Hoško, *Učilište u Požegi*, 109—111.

⁷⁹ *Brevis memoria Prov. Capistranae*, 41; Iv. Kujundžić, *Bunjevačko-šokačka bibliografija*, 691, 74, 75; 692, 76—78; A. Sekulić, *Književnost bačkih Hrvata*, 55, 58, 318.

žiteljstva, samostana i grada objavljena je nedavno (1978) opsežnija rasprava.⁸⁰

Konačno, treba pripomenuti da se u samostanskoj knjižnici u Baču čuvaju rukopisna djela Bernardina Novaka (Trnava, 16. VII. 1730 — 4. II. 1789, Šarengrad). To su *Dialectica* (1760), *Physica generalis* (1762) i *Physica particularis* (1763). Pisac nije rođen u okvirima Podunavlja kako je u ovom radu omeđeno, ali svojim radom pripada zajednici pisaca o kojima je riječ. Djelovao je i umro među podunavskim Hrvatima, a rukopisna djela nastala su i ostala u Baču.⁸¹

ABECEDNI SLIJED PISACA I DJELA

- Čilić Luka, *Physica seu octo Libri Physicorum*, Bajae 1733.
Rukopis, vel. 19 x 19 cm, 456 str.
Čuva se u Franj. knjižnici u Našicama.
Nema oznake.
- Čordašić Bartol, *Tentamen phylosophicum*, Essekini 1783. Adligat u knjizi Engelmayer A. *Series restitutionum*. Graecii s.a. čuva Franj. knjižnica u Baču, sign. K a 21.
- Grubanović Josip, *Dissertationes de variorum animalium natura et proprietatibus*, Graecii 1740.
Zabilježeno kod:
Szinnyei, *Magyar irók*, III, str. 1508.
Kujundžić Iv., *Bunjevačko-šokačka bibliografija*, 682, 9.
Jurić Š., *Croatiae scriptores* 322, 47.
- *Dissertatio de cognitione brutorum, Ex gallico P. Ign. Gaston Pardies, S. J.*, Graecii 1741.
(Prijevod s francuskog)
Zabilježeno kod:
Szinnyei, *Magyar irók*, III, str. 1508.
Kujundžić, Iv., *Bunjevačko-šokačka bibliografija*, 682, 11.
Jurić Š. *Croatiae scriptores* 322, 49.
- Ivanović Franjo, *Enchiridion dialecticum seu Logica Aristotelica*, (1722—1723)
Rukopis, vel. 15,5 x 20,5 cm, nepag.
Čuva Franj. knjižnica u Budimu, oznaka k I 17.
- Jakočević Jeronim, *Cursus philosophicum*, Budae 1763.
Rukopis, vel. 18 x 22 cm,
(4) + 112 + (22) + 326 + (8)
Čuva Franj. knjižnica u Budimu, sign. k I 5.

⁸⁰ A. Sekulić, *Tragom franjevačkog ljetopisa*, Split 1978.

⁸¹ A. Sekulić, *Drevni Bač*, 65.

- *Tractatus in Physicam generalem Aristotelico-Scoticam*, Budae 1766.
Rukopis, vel. 17 x 23 cm, (8) + 612 + (12)
čuva Franj. knjižnica u Budimu, sign. k II 25.
- Jakošić Josip, *Institutiones philosophicae*. Bajae 1767—1770.
Rukopis vel. 17 x 21,2 cm, nepag. + (51)
čuva Franj. knjižnica u Budimu.
- *Primae lineae Philosophiae activae universalis*, Bajae 1767—
—1770.
Rukopis, vel. 20 x 25,2 cm, nepag.
čuva Franj. knjižnica u Budimu.
- Janković Josip, *Philosophia universa*, Valkovarini 1730.
Rukopis, vel. 16 x 20 cm, nepag.
čuva Franj. knjižnica u Budimu, sign. k I 21.
- Jurković Bartul, *Tractatus in artis Philosophiam particularem cum appendice Metaphysicae (continens)*, Budae 1735.
Rukopis, vel. 15,5 x 19 cm, 370 + (14) str.
čuva Franj. knjižnica u Budimu, sign. k I 27.
Sadržaj rukopisa: *De motu et coelo* (1—91); *De generatione et corruptione* (91—109); *De qualitationes seu colore, frigore, humiditate* (109—177); *De existentia spirituum* (177—221); *Theses ex universa logica* (226); *De Physica* (286—369); *Theses ex universa Philosophia* (370). (Usp. E. F. Hoško, *Filozofski rukopisi u Budimpešti*, CCP, str. 93).
- Lipovčević Petar, *Propositiones ex universa Philosophia*, Essekini 1776.
(čuva se u Franj. samostanu u Baču. Sign. C 21; u Našicama, III c 9; Vukovar, XVI c 19).
- Lukić Ivan, *Logica*.
Rukopis, vel. 14 x 20,3 cm, 634 str.
čuva Franj. knjižnica u Baču, sign. B 11.
- *Logica spectans*.
Rukopis, vel. 16 x 21 cm, 260 + 10 + 6 str.
čuva Franj. knjižnica u Baču, sign. B-10.
- *Metaphysica*.
Rukopis, vel. 22,5 x 17 cm, 413 str.
čuva Franj. knjižnica u Baču, sign. B-e-1.
- *Physica*.
Rukopis, vel. 9 x 20 cm, fol. 385.
čuva Franj. knjižnica u Baču, sign. B-137.
- *Disputationes sup. 12 libros metaphysicorum Aristotelis iuxta firmissima principia venerabilis doctoris Ioannis Duns Scoti*.
Rukopis, vel. 18 x 23 cm, 414 + 18 str.
čuva Franj. knjižnica u Baču, bez sign.
- Martinović Ignacije Dominik, *Systema universae philosophiae desumatam ex praelectionibus iuxta normam regiae ac ce-*

- lebrerrimae universitatis budensis factis*, Osijek, tiskara Martina Divalta, 1781. 8° 98 str.
 Čuva se u Franj. knjižnici u Baču (sign. C b 14) i Slav. Požeга (sign. Eg 3).
- *Dissertatio de harmonia naturali inter bonitatem divinam et mala creata*, Leopoli 1783; 4° 49 str.
 Zabilježeno kod:
Pallas Nagy lexikona, svez. XII, 377.
Index Bibl. Széchényiana, 20.
 Jurić Š., *Croatiae scriptores* 90, 896.
 Kujundžić Iv., *Bunjevačko-šokačka bibliografija*, Rad 355, 689, 52.
- *Physiologische Bemerkungen über den Menschen*, Petrograd 1789.
 Zabilježeno: *Pallas Nagy lexikona*, XII, 377.
- Kujundžić Iv., *Ondje*.
- Matković Filip**, *Enchyridion Philosophicum*, Brodii 1765—66.
 Rukopis, vel. 17,5 x 22,5 cm,
 (6) + 177 + (10) + 92 + (2) + 347 + (5) str.
 Čuva Franj. knjižnica u Budimu, sign. k I 4.
- *Disputationes in Physicam transcendentalem seu Aristotelico-scotisticam Metaphysicam*, Brodii 1766.
 Rukopis, vel. 17 x 22 cm, str. (4) + 349 + (21).
 Čuva Franj. knjižnica u Budimu, sign. k I 9.
- *Physica naturalis seu Physica generalis*, Brodii 1767.
 Rukopis, vel. 17 x 22,2 cm, 347 + (8) str.
 Čuva Franj. knjižnica u Budimu, sign. k I 8.
- *Philosophiae naturalis sive Physicae particularis tractatio*, Brodii 1767.
 Rukopis, vel. 16,6 x 22 cm, 197 + (255) str.
 Čuva Franj. knjižnica u Našicama (br. 4 među spisima).
- Mecić Šimun**, *Universa Philosophia*, Požeга s.a. (sign. br. 7)
 Rukopis, vel. 14,5 x 20,5 cm, 349 str. (nepag.)
 Sadržaj: logica, philosophia naturalis, tractatus de anima.
- Medarić Filip**, *Selectae aliquot ex universa Philosophia theses*, Illokini 1768.
 Čuva se u franjevačkim knjižnicama u Baču (sign. M b 11), u Brodu (sign. IV a 24) i Našicama (bez sign.).
- Novak Bernardin**, *Dialectica*. Rukopis iz 1760.
 Rukopis, vel. 17 x 21 cm, 4
 40 + (4) + 160 + (4) + 126 + 12
 Čuva Franj. knjižnica u Baču, sign. B 12.
 (Sadržaj: Logica et Metaphysica).
- *Physica generalis*, Rukopis iz 1762.
 Rukopis, vel. 17,5 x 21 cm, 269 str.
 Čuva Franj. knjižnica u Baču, sign. 13.
- *Physica particularis*. Rukopis iz 1763.
 Rukopis, vel. 18 x 22,5 cm, nepag.
 Čuva Franj. knjižnica u Baču, sign. 138.

- Papušić Antun, *Tractatus in universam Aristotelis logicam juxta inconcussa dogmata (...)* Ioannis Duns Philosophorum proposita, Posegae 1738.
Rukopis, vel. 16 x 19,5 cm, 304 str. (nepag.).
Čuva Franj. knjižnica u Požegi. Spis br. 9.
- Perecki (Pereczky) Antun, *Instrumentum scientiarum omnium seu Logica maior*, Illokini 1774.
Metaphysica, Vukovarini 1775.
Rukopis, vel. 18,5 x 23,2 cm, nepag. (marg. 600 + 548).
Čuva Franj. knjižnica u Budimu, sign. k II 15.
Sadržaj: *Logica maior* (1—600), *Philosophiae mentis pars altera seu Metaphysica* (1—546).
- *Physica generalis*, Vukovar 1775; *Physica particularis*, Vukovar 1776; *Ethica*, Vukovarini 1776.
Rukopis, vel. 19 x 23,5 cm, nepag. (Marg. 514 + 462 + 162).
Čuva Franj. knjižnica u Budimu.
Sadržaj: *Physica generalis* (1—514), *Physica particularis* (1—462), *Ethica* (1—162).
- *Cum propositiones ex Metaphysica*, Essekini 1776.
- *Cum propositiones ex universa Phylosophia*, Essekini 1776.
(Adligat je uz obje rasprave: Herwig B., *Antidotum libertinismi moderni*, Essekini 1776).
- Peštalčić Grgur, *Tentamen publicum ex logica, historia philosophiae et mathesi ...* Bajae 1780.
(Adligat knjige I. D. Martinovića, *Theoria generalis aequationum ...* Budae 1780).
Čuva Franj. knjižnica u Našicama, oznaka III-e-1,
- *Tentamen publicum ex physica et philosophia morum*, Budae 1802.
(Adligat uz Taucher M., *Dissertatio inauguralis theologica ... Quinque Ecclesiis*, s.a.)
Franj. knjižnica u Baču, sign. B g 27.
- *Tentamen publicum ex metaphysica*, Budae 1803.
Franj. knjižnica u Brodu, oznaka XV-D-32.
- *Positiones philosophiae*, Budae 1805.
Franj. knjižnica u Budimu (A budapesti margitkőrúti szent ferencrendiek könyvtárának könyojegyzéke, str. 192).
- Pitiščević Mijo, *Logica parva*, Budae 1766.
Rukopis, vel. 17,5 x 22,5 cm.
(8) + 85 + (8) + 200 + (20) + 288 + (10).
Čuva Franj. knjižnica u Brodu, sign. XV D 14.
- *Physica* Essekini 1768.
Rukopis, vel. 17,5 x 22 cm. 317 str.
Čuva Franj. knjižnica u Našicama, rkp. br. 12.
- Pjančić Bernardin, *In octo libros Physicorum coriphaei Aristotelis iuxta mentem Ioannis Duns Scoti*, Budae 1729.
Rukopis, vel. 16 x 19,7 cm, nepag.
Čuva Franj. knjižnica u Budimu, sign. k I 28.

- Radić Filip, *Compendium seu introductio in universam Aristotelis logicam*, Budaë 1730.
Rukopis, vel. 16 x 20 cm, nepag.
Čuva Franj. knjižnica u Budimu, sign. k I 24.
- Spaić Ladislav, *Philosophia rationalis seu Logica item Ontologia seu Metaphysica*, Nassicis 1758—1761.
Rukopis, vel. 18 x 23 cm, 46 + 149 + 48 str.
Čuva Franj. knjižnica u Budimu, sign. k II 27.
(Isto djelo u drugom svesku, 17,5 x 21,6 cm, nepag., sign. k I 13.)
- *Physica generalis. Aristotelico-Scotica*, Nassicis 1758—1761.
Rukopis, vel. 18,3 x 23 cm, (24) + 403 + (5) str.
Čuva Franj. knjižnica u Budimu.
- *Tractatus in universam Aristotelis Physicam* Nassicis 1759;
Tractatus in Aristotelis Metaphysicam, Nassicis 1760.
Rukopis, vel. 17,5 x 21,6 cm, nepag.
Čuva Franj. samostan u Budimu, sign. k I 13.
(Rukopis, 18 x 22,5 cm, 432 str. nalazi se u Franj. knjižnici u Makarskoj.)
- Stojčević Andrija, *Philosophiae pars prima seu Logica*, Budaë s.a.
Rukopis, vel. 11 x 18,5 cm, 291 + 1 str.
Čuva Franj. knjižnica u Budimu, sign. k VI 18.
- *Philosophia ad usum curiosorum comunicata*, Budaë s.a.
Rukopis, vel. 10,2 x 16 cm, 296 + 6 str.
Čuva Franj. knjižnica u Budimu, sign. k IV 45.
- Vilov Stjepan, *Philosophia naturalis seu Physica octo Libris Aristotelis de Physico auditu seu auscultatione nuncupatis respondens* (Calissiensis 1715; 1723).
Rukopis, vel. 15,5 x 19,7 cm, (157)
Čuva Franj. knjižnica u Budimu, oznaka k VI 16.
- Zomborlić Ambroz, *Logica*, Budaë 1760.
Rukopis, vel. 18,5 x 23 cm
67 + (5) + 168 + (21) str.
Čuva Franj. knjižnica u Brodu, oznaka XV-D-7.
- *Tractatus Aristotelis in Libros Metaphysicorum iuxta mentem Ioannis Duns Scoti explanatus*, Budaë 1760.
Rukopis, u istom svesku s *Logikom*.
- *Scientia naturalis*, Budaë 1761.
Rukopis, vel. 18,5 x 23 cm, 214 + (34) + 314 str.
Čuva Franj. knjižnica u Brodu, sign. B-8.

*

U abecedni niz pisaca i njihovih djela nisu mogli biti uključeni filozofski rukopisni spisi:

- A) *Enchiridion dialecticum seu Logica Aristotelica*.
[Budaë] 1722—1723.

Rukopis, vel. 15,5 x 20,5 cm, nepag.

Čuva Franj. knjižnica u Budimu (samostan sv. Stjepana Prvomučenika, Budapest II, Martirok út 23), zabilježio ga je F. E. Hoško, *Filozofski rukopisi*, CCP, 1, 98.

- B) U Franjevačkoj knjižnici u Baču čuvaju se rukopisi neoznačenih pisaca:
1. *Physica*. Vel. 16 x 22 cm, nepag. sign. B-135 (na rukopisu je označeno: finis 12 Julii 1725).
 2. *Logica*. Rukopis, vel. 12,5 x 20,5 cm, sign. B-18 (nepaginirano).
 3. *Tractatus in magnam Aristotelis Logicam*. Rukopis, vel. 13 x 20,5 cm, sign. B-14, nepaginirano.
 4. *Philosophia*. Vel. 13 x 21 cm, nepag., oštećen, nastao god. 1725. Sign. B-15.
 5. *Industriatrix naturae id est Scientia Physica*. Vel. 10 x 4 cm, nepaginirano, nema oznake.
 6. *Tractatus in Physicam generalem*. Rukopis rađen 1773—1774. Vel. 18—23 cm, uvezan, nepag., sign. B 134.

Ovih šest rukopisa jamačno pripadaju piscima koji su djelovali u Baču. Budući da nisu označena imena trebat će ih uključiti u našu filozofsku baštinu i brižnim proučavanjem te usporedbom utvrditi pisce.⁸²

Zaključak

Želja da se utvrdi što su hrvatski podunavski pisci ostavili kao zajedničku, opću filozofsku baštinu nije sigurno iscrpljena ovim napisom. Ali napor oko skupljanja toga blaga djelomično je uspješan: zabilježeno je 58 filozofskih djela; za sedam nisu utvrđeni autori, dok su njih 25 napisali ostala. Treba imati na umu da se nije išlo za sadržajnim proučavanjem nego za skupljanjem dostupnih bibliografskih podataka. Nameću se, međutim, zaključci koji počivaju na činjenicama: pisci filozofskih spisa bili su predavači na visokim učilištima u Podunavlju u tijeku 18. st. Svi su bili redovnici, članovi redodržave Bosne Srebrene, poslije pak provincije sv. Ivana Kapistranskog. Nema drugih pisaca, jer treba imati na umu društvene, crkvene i školske prilike i odnošaje u tom stoljeću. Filozofski spisi nose u potpunosti obilježja aristotelovsko-skotističkog pristupa filozofskim

⁸² O djelima Jeronima Bačića (*Polychronion Aristotelico-scoticum*; čuva se u Baču, sign. B 4) i Luke Bebrića (*Compendium seu Brevis introductio in universam Aristotelis philosophiam*; rukopis, čuva se u Baču, sign. 19) piše F. E. Hoško u raspravi: *Franj. visoka škola u Slav. Brodu*, 81—82.

pitanjima i vezani su za predavačku djelatnost u franjevačkim odgojnim i obrazovnim zavodima. Koliko su pisci bili izvorni u svojim tumačenjima i raspravama trebat će naknadno utvrditi. Jamačno je točna misao da javne rasprave (tezariji) mogu više pokazati koliko je predavač bio neovisniji i izvorniji nego što je to zabilježeno u priručnicima i predavanjima. Djela popisana u ovom napisu upućuju samo na činjenicu da su to visokoškolski priručnici skolastičke filozofije skotističkog usmjerenja, ali ništa manje vrijedna od sličnih djela u ostalim evropskim učilištima. Čini se, pače, da je filozofska djelatnost u Podunavlju u tijeku 18. stoljeća, u poslijetursko doba, neobično živa.

Najviše djela naših pisaca zabilježeno je u Budimu (knjižnica samostana sv. Stjepana Prvomučenika, Martirok út 23) zatim u Baču. Ali rukopisi i djela čuvaju se također i drugdje (Brod, Vukovar, Našice i dr.). Teško je utvrditi što je sačuvano iz bivših samostana u Baji, Pečuhu, Mohaču i dr. Istraživanja će pouzdano utvrditi gdje se nalaze i čuvaju rukopisi hrvatskih pisaca o kojima postoje slutnje da su napisani. — Sva zabilježena i popisana djela pisana su na latinskom, službenom jeziku crkvenom i upravnom. U hrvatsku filozofsku bibliografiju djela podunavskih pisaca uključuju se kao neosporna sastavnica našeg prinosa općoj uljuđenosti i napretku.

DAS PHILOSOPHISCHE ERBTUM DER KROATISCHEN SCHRIFTSTELLER IM 18. JAHRHUNDERT IM DONAUGEBIET

Zusammenfassung

Im ersten Teil dieser Abhandlung wird erklärt, was unter dem Donaugebiet zu verstehen ist. Dannach wird die philosophische Erbschaft der kroatischen Schriftsteller im 18. Jahrhundert im Donaugebiet (Batschka, Slavonien und Ungarn) beschrieben. In den verschiedenen franziskaner-Klosterbibliotheken befinden sich die philosophischen Werke (Schriften, Bücher, Manuskripten) der kroatischen Schriftsteller — Franziskaner, die die philosophischen Disziplinen an den Hochschulen der Provinz Bosna Argentina (seit 1757. Provinz des hl. Johannes von Kapistran) vorgelesen haben. Sie waren tätig an den Hochschulen in Bač, Baja, Budapest oder in anderen solchen philosophischen Hochschulen inmitten der kroatischen Bevölkerung im Donaugebiet. In der Abhandlung sind insgesamt 58 philosophische Werke aufgeschrieben, 51 davon gehören den festgestellten und 7 den unbekanntem Autoren. Die erwähnten und festgestellten Autoren nach alphabetischem Verzeichnis sind: Luka Ćilić, Bartol Ćordašić, Josip Grubanović, Franjo Iva-

nović, Jeronim Jakovčević, Josip Jakošić, Josip Janković, Bartul Jurković, Petar Lipovčević, Ivan Lukić, Dominik Ignacije Martinović, Filip Matković, Šimun Mecić, Filip Medarić, Bernardin Novak, Antun Papsulić, Antun Perecki, Grgur Peštalić, Mijo Pitinčević, Bernardin Pjanić, Filip Radić, Ladislav Spaić, Andrija Stojčević, Stjepan Vilov, Ambroz Zomborlić. — Alle Werke der genannten Autoren gehören zur skolastisch-scotistischen Philosophie und sind ein Teil der gesamten philosophischen Erbschaft der Kroaten und sollen noch als solche durchforscht werden.